

نقش و اهمیت فعالیت‌های هنری دوران پیش از دبستان

- هدف‌های رفتاری: در پایان این فصل، دانش‌آموز باید بتواند :
- ضرورت و اهمیت فعالیت‌های هنری را در پرورش کودکان توضیح دهد.
- اهداف تربیتی فعالیت‌های هنری کودکان را بیان کند.
- تأثیر فعالیت‌های هنری را بر کودکان شرح دهد.
- نکاتی را که مریبان در آموزش فعالیت‌های هنری به کودکان باید بدانند توضیح دهد.
- مراحل رشد فعالیت‌های هنری کودکان را توضیح دهد.
- نمونه‌های گوناگونی از فعالیت‌های هنری کودکان را تهیه نماید.

ضرورت استفاده از هنر به منزله‌ی ابزاری برای آموزش

هنر، محصول بی‌واسطه‌ی ذهن خلاق است. هنر، خالص‌ترین و درونی‌ترین نمود اندیشه و تمایل به رشد و تکامل است که هنرمند برای نمایش آن از عناصر بصری مانند نقطه، خط، سطح و رنگ و ... استفاده می‌کند. به واسطه‌ی ذهن خلاق است که انسان دارای دید تازه‌ای می‌شود و به جست‌وجو و پژوهش می‌پردازد و از این راه می‌تواند روابط اشیا و واقعیت‌های بیرونی آن‌ها را درک کند و به صورتی دیگر هنرمندانه بازتاباند.

اصولاً هنر خود یک سرگرمی سازنده است و به تنهایی می‌تواند انسان (خصوصاً کودک) را سرگرم نماید و او را مشغول به کاری کند که نتایج خلاقه و سازنده‌ی فراوانی در پی داشته باشد و او را به آفرینش‌گری برساند.

در جریان فعالیت‌های هنری از سوی کودکان، باید توجه فراوان داشت که هنر (نقاشی، کاردستی، شعر و سرود، نمایش و ...) یک وسیله‌ی سرگرمی برای کودکان است و اصل «لذت» و «آزادی»، از اصول بسیار مهم و اساسی این فعالیت‌هاست.

همان‌گونه که هربرت رید^۱ می‌گوید «هنر انضباط مطلق نیست که باید به کودک تحمیل شود بلکه انضباطی است که به نظم طبیعت ارتباط دارد و کودک با پیروی از این انضباط از آزادی کامل برخوردار می‌گردد.» اگر این اصول را در نظر داشته باشیم، دستیابی به مسائل دیگر آسان خواهد بود. در اثر آزادی و لذت ناشی از پرداختن به هنر است که احساسات مثبت در کودکان بیدار و استعداد‌های

۱- هربرت، رید. مقاله‌ی تربیت به‌وسیله‌ی هنر، کتاب هنر و آموزش و پرورش، چاپ اول

خلاقه‌ی نهفته در درون آنان به کارگرفته می‌شود، سپس با مظاهر و نمودهای فرهنگی و هنری معاصر و کهن جامعه آشنا می‌شوند و از طریق این سرگرمی کارآمد (هنر) به بیان افکار، احساسات، نیازها، خصوصیت‌های اخلاقی، حرکات‌های بدنی، آفرینندگی و خلاقیت می‌پردازند. به همین دلیل می‌توان گفت «هنر» نه تنها یک سرگرمی سازنده بلکه مهم‌ترین سرگرمی سازنده برای کودکان است.

اهداف تربیت هنری

تربیت هنری باید در جهت پرورش و ایجاد خصوصیات مثبتی در کودکان باشند و عبارت‌اند از :

۱- پرورش ابتکار و خلاقیت ؛

۲- ایجاد حس استقلال و اعتماد به نفس ؛

۳- درک بهتر مطالب و مفاهیم ؛

۴- بیان آزادانه‌ی احساسات و افکار ؛

۵- و ارزش نهادن به وجود خود.

با توجه به ضرورت استفاده از فعالیت‌های هنری و اهداف آن، باید اذعان داشت که

ایجاد ارتباط از طریق فعالیت‌های هنری، کودکان را قادر می‌سازد، عقاید و احساسات خود را بیان کنند و شاید یکی از بهترین راه‌های انتقال تجارب و افکار است. نقاشی کردن، مدل‌سازی با خمیر و گل، رنگ‌آمیزی، کلاژ و ... هر یک از این‌ها چنانچه استمرار داشته باشد در کودک تأثیرات زیر را ایجاد می‌کند.

تمرکز حواس و سرعت عمل، قدرت و مهارت در استفاده از ماهیچه‌های ظریف، ارتباط مستقیم با محیط و کاوش در آن، ارتباط با جامعه، فرهنگ، آداب و رسوم و سنن، هم‌چنین آموزش نظم و قوانین اجتماعی، بهره‌گیری از توانایی‌های نهفته و باروری زمینه‌ی خلاقیت. این مهم اتفاق نمی‌افتد مگر توجه به نکاتی چند، از جمله :

مواردی که والدین لازم است برای ایجاد توسعه‌ی فعالیت هنری کودکان رعایت کنند :

● کودک در حدود یک سالگی میل به علامت‌گذاری پیدا می‌کند با دادن کاغذهای مناسب و مدادشمعی درشت به او فرصت مناسب را هدیه کنند.

● با فراهم کردن وسایل و موقعیت‌های مناسب، امکان کسب تجربه را به او بدهند.

● محل مناسبی را برای فعالیت‌های هنری او فراهم کنند تا ترس از ریختن رنگ، کاغذهای بریده و چسب‌ها مانع از کار او نشود و با آرامش خاطر کار کند. می‌توانند در محلی که او مشغول کار است روزنامه و یا نایلون پهن کنند.

● نقاشی‌های او را تصحیح نکنند و از او نخواهند که از نقاشی بزرگسالان کپی کند.

● سؤالاتی از قبیل چه کشیده‌ای؟ کودک را تحت فشار قرار می‌دهد، چون او صرفاً می‌خواسته خط خطی کند بدون این‌که قصد ترسیم پدیده‌ی غیرمشخصی را داشته باشد.

● فعالیت‌های هنری او را با ذکر تاریخ در پوشه‌ای قرار دهند.

● به کودک فرصت دهند تا آنان را در حین نقاشی کردن و یا تهیه کاردستی مشاهده کند.

● کودک را برای دیدن نمایشگاه‌های هنری همراهی کنند.

نکاتی که مربیان باید رعایت نمایند

یکی از فعالیت‌های بسیار مهمی که در آموزش و پرورش پیش‌دبستانی مطرح است، کارهای دستی و هنری کودکان است.

کارهای دستی کودکان در صورتی که منطبق با رشد کودکان باشد، در ایجاد هماهنگی بین چشم و دست و پرورش حواس مختلف آنان بسیار مؤثر است.

۱- فضای فعالیت های هنری: برای فعالیت های هنری باید فضای مناسبی را در نظر گرفت تا کودکان به راحتی در آن

فعالیت کنند.

- کلاس های وسیع، پر نور و تمیز باشد؛
- کلاس ها تا حد امکان باید پنجره به فضای بیرون داشته باشد؛
- کف پوش ها قابل شست و شو باشد؛
- چیدمان کلاس متناسب با تعداد کودکان و نیز نوع فعالیت باشد؛
- وسایل فعالیت های هنری، ضمن طبقه بندی شدن، تمیز و مرتب و به تعداد کودکان باشد؛
- کلاس تا حد امکان به دست شویی نزدیک باشد و یا در کلاس تعبیه شود؛
- پس از انجام فعالیت، کلاس توسط کودکان مرتب شود.

۲- توجه به تفاوت های فردی:

- مهارت و استعداد کودکان متفاوت است. بنابراین، هرگز آن ها را با یکدیگر مقایسه نکنید.
- پشتکار و علاقه ی آن ها را در نظر بگیرید و به آن ها فرصت فکر کردن و فعالیت ذهنی بدهید.
- دشواری و یا سهولت کار را مدنظر قرار دهید و در تمام مدت خصوصیات رشد همه جانبه ی آن ها را مد نظر داشته باشید.
- مربی باید به کودکانی که نقص جسمانی دارند توجه خاص نماید.
- مربی باید به کودکان چپ دست توجه کند و آن ها را در جای مناسب قرار دهد.

۳- توجه به خستگی کودکان: گاه کودک از یک فعالیت هنری زود خسته می شود. اولین حرکت، توجه به دیگر فعالیت هایی

است که او اجرا می کند. آیا در اجرای آن فعالیت ها نیز چنین است؟ در غیر این صورت، چنانچه خستگی در فعالیت هنری رخ می دهد باید به این نکات توجه کرد:

- آیا کارهای نقاشی او را بزرگ ترها در خانه اجرا می کنند؟ (مقایسه ی کار خانه و مهد)
- آیا در کلاس، فعالیت هنری او به مسخره گرفته می شود؟
- آیا انگشتان او توانایی گرفتن مداد را دارند؟
- آیا فعالیت در حد توان کودک است؟
- آیا فضای کوچک مانع فعالیت اوست؟
- آیا طرز استفاده از مواد را بلد است؟ آیا قیچی کُند نیست؟ آیا مداد نُک ندارد؟ و . . . . .
- آیا فقط در کار نقاشی مشکل دارد و یا در سایر فعالیت های هنری نیز چنین است؟

۴- قضاوت بر روی نقاشی کودکان مهم است: بعضی از مربیان، با نام گذاری و نوشتن آن چه کودک کشیده بر روی نقاشی

کودکان، کار کودک را ارزیابی می کنند. این کار، نقاشی را از حالت زیبایش خارج می سازد. چنانچه خودتان تشخیص می دهید که چه کشیده است. لزومی به نوشتن بر روی نقاشی ندارد و چنانچه مطمئن نیستید می توانید از او در مورد رنگ ها، خطوط و فرم سؤال کنید. کودک باید یاد بگیرد که افراد می توانند با دیدن یک اثر هنری برداشت های متفاوتی داشته باشند.

- هرگز اولین واکنش شما نسبت به کار کودکان، نوشتن نام آن ها روی ورقه نباشد.

● با علاقه‌مندی کار آن‌ها را تحویل بگیرید و سرسری آن‌ها را در گوشه‌ای رها نکنید.
۵- تحسین و تشویق:

- تشویق کودکان بسیار مهم است، هرگز هنگام کار آن‌ها را دستپاچه نکنید.
  - تشویق هنگامی مؤثر است که صادقانه و به موقع و در جهت رشد استعداد آن‌ها صورت گیرد.
  - هرگز برای جلب توجه، یا بی‌جهت کودک را تشویق نکنید.
  - کار همه‌ی بچه‌ها باید به دیوار نصب شود در غیر این صورت تقلید را رواج داده‌اید.
- ۶- جمع‌آوری کارها:

- کارهای کودکان را در پوشه‌ای قرار دهید.
  - از کارهای کودکان نمایشگاهی ترتیب دهید و از والدین برای بازدید دعوت کنید.
- ۷- ویژگی‌های یک مربی هنر:

- مربی هنر باید علاقه و پشتکار در کارهای هنری داشته باشد و بتواند کلاس را به خوبی اداره کند.
  - مربی هنر باید خلاق باشد و مطالعاتی در زمینه تکنیک‌ها و روش‌های آموزش هنر داشته باشد.
  - مربی باید شاد و با روحیه باشد و با کودکان با مهر و محبت رفتار کند.
  - مربی برای اجرای فعالیت‌های هنری باید به بازدید نمایشگاه‌ها علاقه‌مند باشد.
  - مربی باید در کلاس، خود نیز به فعالیت نقاشی و یا سایر فعالیت‌های هنری بپردازد.
- ۸- توجه به نکات ایمنی و بهداشتی:

- وسایل و ابزارها، ضمن قابل استفاده بودن، باید تمیز باشد.
- وسایل باید از نظر ایمنی برای کودکان مشکلی ایجاد نکند.
- وسایل خطرآفرین، (لامپ‌ها، پودررنگ، قیچی، کاردک) دور از دسترس کودکان باشد.
- استفاده از وسایل خطرآفرین، اتو، شمع آب شده ... باید زیر نظر مربیان صورت گیرد.

مراحل رشد هنری کودکان

شکل ۱-۳

فعالیت‌های هنری کودکان، مانند سایر فعالیت‌های آنان، تابع رشد کلی آن‌ها از نظر جسمی، ذهنی، روانی و اجتماعی است و به تدریج و در سنین مختلف شکل می‌گیرد. نقاشی، در میان فعالیت‌های هنری کودکان از اهمیت بیش‌تری برخوردار است. پژوهشگران، در زمینه مراحل رشد نقاشی کودکان دیدگاه‌های گوناگونی را ارائه داده‌اند، که مختصراً به آن‌ها اشاره می‌شود:

۱- حرکات عضلانی و اثرگذاری: در حدود یک‌سالگی کودکان با هر وسیله‌ای که در اختیار دارند روی زمین یا هر سطح دیگری که در برابرشان قرار دارد شروع به اثرگذاری می‌کنند و از این کار لذت می‌برند. آن‌ها اغلب بدون این‌که به نقاشی خود نگاه کنند با مداد یا مدادشمعی، که معمولاً در مشت خود می‌گیرند، شروع به ضربه‌زدن می‌کنند. این ضربات گاه

آن چنان محکم است که باعث پاره شدن کاغذ می شود. «زیرا قدرت عضلانی آن‌ها هر چند محدود و ناچیز است ولی قدرت و انرژی هیجانی آن‌ها بسیار است»^۱ (شکل ۱-۳).

باید با فراهم کردن وسایل لازم (مدادشمعی درشت، ماژیک‌های قابل شست و شو، کاغذهای بزرگ) امکان کسب این تجربه را فراهم ساخت زیرا در غیر این صورت کودک ممکن است با آب دهان سپس غذا و یا هر چیز دیگری برای علامت گذاری استفاده کند.

۲- مرحله‌ی خط خطی: این مرحله از حدود دو سالگی شروع و تا چهار سالگی ادامه دارد. کودک ابتدا خطوطی را که می کشد، کنترل شده نیست و نظمی ندارد. اما به تدریج، خطوط بهتر کنترل می شوند و نظم مشخصی پیدا می کنند. بررسی‌های گلوک^۲ در مورد کودکان کشورهای مختلف نشان می دهد که نقاشی با عوامل رشد عضلانی - عصبی کودکان ارتباط مستقیم دارد. این موضوع در تمام کودکان دنیا یکسان است.

پس از مرحله‌ی خط خطی نامنظم، کودک تدریجاً به رابطه‌ی حرکت دست و اثر قلم خود پی می برد. این مرحله‌ی مهمی است زیرا هماهنگی بین عضلات دست و حرکات چشم‌ها تقویت شده است. خطوط کم کم به صورت افقی، عمودی و گاهی دایره‌اند و اغلب تکرار می شوند^۳. او هنوز نمی تواند مداد را به راحتی در دست بگیرد و گاهی از صفحه نقاشی خارج می شود. (در حدود سه سالگی مداد را تقریباً به سان بزرگ سالان در دست می گیرد) در این مرحله کودک تا حدودی علامت «+» را کپی می کند، می تواند دایره بکشد اما کشیدن مربع برایش مشکل است^۴. آنچه در این مرحله برای کودک حائز اهمیت است صرفاً کشیدن و نقاشی کردن است نه چیزی که ترسیم کرده از این رو مشتاقانه خط خطی‌های خود را نشان می دهد و دوست دارد تشویق شود.

در این مرحله، کودکان قبل از کشیدن نقاشی، موضوع را مشخص نمی کنند. بلکه در جریان نقاشی یا بعد از کشیدن تصویر، خود نامی به آن می دهند. نام گذاری و تعریف تصاویر در رشد توانایی ترسیمی کودک بسیار مهم است و می توان گفت که کودک آگاهانه و با هدف نقاشی می کند و ما نباید به او به طور مستقیم آموزش دهیم یا برای او نقاشی کنیم و الگو و مدل در اختیارش بگذاریم، بلکه باید او را آزاد بگذاریم تا به خط خطی کردن خود ادامه بدهد. هر چند که خط خطی‌های او از نظر بزرگ‌ترها فاقد معناست. ابزار مناسب در این دوره مداد رنگی، مداد شمعی، ماژیک، گچ‌های رنگی و کاغذهای سفید رنگی است. کاغذ نباید خیلی بزرگ یا خیلی کوچک باشد، ابزار و وسایل کوچک با رشد عضلات آنان متناسب نیست.

رنگ، در این مرحله، نقش مهمی در نقاشی کودکان ندارد. گاهی انتخاب رنگ‌های متعدد ناشی از تمایل او به بازی با رنگ هاست. تعداد رنگ گاهی او را از مسیر اصلی فعالیت هنری دور می کند و فعالیت او را به بازی با رنگ‌ها محدود نماید.

۳- مرحله طرح‌ریزی: این مرحله از حدود سه سالگی شروع می شود. کم کم از میان خط خطی‌های کودکان، اشکالی پدیدار می شود که شباهت کمی با اشیای واقعی دارند و اگر خود نگویند چه کشیده‌اند، تشخیص آن‌ها برای ما دشوار است. این تصاویر تدریجاً شباهت بیش‌تری به اشیای واقعی پیدا می کند. هماهنگی چشم و دست و رشد عضلات کوچک بیش‌تر می شود و می توانند خطوط را کنترل کنند.

نام گذاری تصاویر اغلب با توضیح و داستان همراه می شود. آنچه را نمی توانند تصویر کنند، توضیح می دهند. در این مرحله نیز نباید به آموزش مستقیم کودکان پرداخت و علاوه بر وسایلی که قبلاً نام برده شد، از آبرنگ، گواش و قلم مو نیز می توانند استفاده کنند.

۱- آنا اولیور فراری، نقاشی کودکان و مفاهیم آن - ترجمه‌ی عبدالرضا صرافان - انتشارات دستان زمستان ۷۱ ص ۵

۲- Golok

۳- فاطمه قاسم‌زاده، مجله‌ی ماهنامه‌ی جامعه‌ی سالم، سال دوم، شماره‌ی نهم، خرداد ۱۳۷۲، صفحه ۴۳

۴- آنا اولیور فراری، نقاشی کودکان و مفاهیم آن، صفحه ۱۹

شکل ۲-۳

با آغاز نام‌گذاری نقاشی‌ها و داستان‌سرایی می‌توان رنگ‌های متنوع‌تری را در اختیار کودکان قرارداد (شکل ۲-۳).

در مورد کاربرد رنگ، هرگز نباید نظر خود را به آنان تحمیل کنیم یا از آن‌ها بخواهیم از الگوهای طبیعی استفاده کنند. کودکان رنگ‌ها را، نه مطابق با رنگ اشیاء، بلکه آن‌گونه که می‌خواهند به کار می‌برند. باید به آن‌ها امکان داد تا از نزدیک رنگ‌ها را ببینند و حس کنند. با دست و انگشت خود با رنگ بازی و نقاشی کنند. ترس از کثیف شدن لباس نباید مانع کار آزادشان گردد. با تهیه‌ی لباس و جای مناسب، می‌توان این مشکل را حل کرد.

۴- شکل‌سازی یا تصویرگری: در این مرحله، کودکان تصاویر مشخصی می‌کشند که با واقعیت شباهت دارد. به طوری که اگر نقاشی خود را تعریف نکنند، برای ما قابل تشخیص است اما این شباهت کامل نیست و هنوز اشیاء را نه منطبق با واقعیت، بلکه آن‌گونه که می‌توانند و می‌خواهند، می‌بینند و در تصاویرشان نشان می‌دهند. آموزش مستقیم تکنیک‌های نقاشی به آنان، هنوز مفید نیست و مانع بروز خلاقیت آنان می‌شود و هم‌چنین نباید نقاشی کودکان را با هم مقایسه کرد و به آن‌ها نمره داد.

در این مرحله کودکان سبک خاص نقاشی خود را پیدا می‌کنند. منظور از سبک در مورد کودکان، نحوه‌ی کاربرد رنگ، خط، فضا و شکل است. روان‌شناسان معتقدند که نقاشی‌های کودکان را می‌توان به دو سبک «احساسی» و «عقلانی» طبقه‌بندی کرد.

این دو سبک نقاشی معرف ویژگی‌های دو گروه «حس‌گراها» و «خردگراها» انسان‌های حس‌گرا، درون‌گرایند و نسبت به حرکات عاطفی و فشارهای ناخودآگاه درونی بسیار حساس هستند. این گروه که بیش‌تر روی احساساتشان تأکید می‌شود، مدام در میان عواطف و هیجانات غوطه‌ورند و این حالت را در نقاشی‌هایشان با استفاده از رنگ‌های روشن خالص و گرم، خطوط پریچ و خم، بالا و پایین رفتن مداوم حرکت قلم‌مو و بالأخره موضوعات ساده نشان می‌دهند. در مقابل، افراد خردگرا، برون‌گرایند و بیش از آن‌که احساسی برخورد کنند با مسائل، منطقی کنار می‌آیند. این گروه حالات احساسی خود را به سادگی نشان نمی‌دهند و از تجرید و سکون، استحکام و وقار لذت می‌برند. در نتیجه در نقاشی‌هایشان از خطوط صاف، طرح‌های منظم، رنگ‌های سرد و سکون استفاده می‌کنند. در نقاشی‌های کودکان، می‌توان این دو بعد را مشاهده کرد. اکثر کودکان در حد فاصل این دو قطب قرار دارند (شکل ۳-۳).

سورا*

ونگوگ*

شکل ۳-۳

با این حال، بهتر است از تعبیر و تفسیرهای نمادین (سمبلیک) نقاشی‌های کودکان، به خصوص از سوی افرادی که در این زمینه تخصص کافی ندارند خودداری کرد و نیز باید از تحمیل سبک خاص به کودکان اجتناب نمود.

سنین هفت تا ده سالگی را نمی‌توان به عنوان مرحله‌ی مشخصی در نظر گرفت و در واقع دنباله‌ی مرحله‌ی قبل است. در این دوره، نقاشی‌ها به واقعیت نزدیک‌تر می‌شوند. کودک، از قبل، مقصود و موضوع خود را می‌داند. هماهنگی چشم و دست و عضلات کوچک رشد کافی پیدا کرده‌اند. در این سال‌ها، علاقه‌ی کودکان به نقاشی کاهش می‌یابد و تصاویر ابتکار و خلاقیت کم‌تری دارند. از ده سالگی به بعد دوران واقع‌گرایی عینی یا بینایی است. در این سن می‌توان تکنیک‌های نقاشی را در حد معرفی و شناخت ابزار کار به آنان آموخت. «واقع‌گرایی بینایی» به این معناست که در این سنین کودکان واقعیت را آن‌چنان که هست در نقاشی‌های خود تصویر می‌کنند. آن‌ها از تجربیات خود در کارهای هنریشان استفاده می‌کنند و هویت خاصی به اشیاء و اشخاص طراحی شده، می‌دهند. بسیاری از تصاویر و اشکالی که کودکان در این سنین رسم می‌کنند، جنبه‌ی سمبلیک دارد. پسرها بیش‌تر با اتومبیل و هواپیما و تانک، یعنی با «سرعت و قدرت» سرگرم‌اند و دختران با اسب و گل‌ها، یعنی با «ظرافت و آزاداندیشی» مشغول می‌شوند.

روش‌های آموزش هنر به کودکان

آموزش هنر، تنها به مفهوم آزادی کودک برای طی مسیر طبیعی تکامل او مطرح می‌شود. بنابراین، هر نوع دخالتی (مدل دادن، تعلیم خاص و القای سلیقه) سیر طبیعی تکامل هنری او را برهم می‌زند. از این‌رو، روش‌های هنری باید در جهت گسترش دید او صورت گیرد.

۱- توسعه‌ی دید کودکان در تماس مستقیم با اشیاء، موجودات، مکان‌ها و غیره: با فراهم ساختن موقعیت‌های مناسب برای کودکان، فرصتی ایجاد کنید تا اشیاء مختلف، حیوانات و گیاهان را از نزدیک مشاهده کنید. با بردن آن‌ها به پارک، باغ‌وحش، حتی خیابان‌ها، به آن‌ها فرصت دهید تا اشیاء و موضوعات را از نزدیک مشاهده کنند. توجه کودکان را به جزئیات جلب کنید. مثلاً خط‌کشی خیابان‌ها، تیرجراغ برق، یا رنگ‌های خاص پرپرنده‌ها و یا نَک آن‌ها و یا این‌که مثلاً سگ مژه دارد؟ پاها و دست‌هایش به یک اندازه است و غیره.

۲- توسعه‌ی دید کودکان از طریق نمایش فیلم و اسلاید: برای کودکان فیلم و اسلاید نشان دهید سپس با طرح سؤالات، توجه کودکان را به نکات مختلف جلب نمایید. پس از برانگیختن آن‌ها لوازمی را، که از قبل تهیه کرده‌اید، در اختیارشان بگذارید.

۳- توسعه‌ی دید کودکان با دعوت از یک هنرمند: هنرمندی را به کلاس دعوت کنید و یا کودکان را به محل کار آن‌ها ببرید تا از نزدیک با نحوه‌ی کار او آشنا شوند.

۴- استفاده از روش‌های هنری: با فراهم کردن ابزارهای مختلف هنری و آموزش کاربرد آن‌ها به کودک فرصت دهید تا نسبت به آن‌ها تجربه کسب کنند.

– مثلاً مخلوط کردن رنگ‌ها و ساختن رنگ جدید؛

– خیس بودن خمیر، شکل‌پذیری را آسان‌تر می‌کند؛

– اگر کاغذ را خیس کنیم بعد رنگ بزنیم چه می‌شود؟

پس از کسب این تجارب ملموس می‌توانید از روش‌های گوناگون استفاده کنید.

فعالیت‌های هنری مثل هر فعالیت دیگر، همان‌گونه که قبلاً نیز اشاره شد، نیاز به فضای مناسب و ابزار کار دارد. بنابراین ابتدا باید:

الف – محل مناسبی برای کودکان فراهم شود. این محل باید آرام و پر نور باشد. در ضمن به دست‌شویی نزدیک باشد.

- ب- محل نشستن باید متناسب با اندازه‌های کودک باشد و سطحی، که کاغذ را روی آن می‌گذارد، باید صاف و محکم باشد.
- ج- نقاشی‌های کودک نباید تصحیح شود و خود کودک، نباید تشویق به کپی برداری شود.
- د- هنگام کار باید کودک را به حال خود گذاشت.

ه- منظور از فعالیت هنری تنها نقاشی نیست، چه بسا کودک به سایر رشته‌های هنر (کاردستی، کولاژ و شعر و موسیقی) علاقه‌مند باشند.

بنابراین در زمینه‌های گوناگون می‌تواند فعالیت نماید.

و- تهیه مواد و وسایل مناسب برای فعالیت‌های هنری

وسایل مورد نیاز عبارت‌اند از:

* مداد شمعی در رنگ‌های گوناگون

- مدادهای رنگی و گچ رنگی و زغال

- ماژیک‌های قابل شست‌وشو

- قلم‌موهای ۱، ۲/۵ و ۵ گرد و پهن

- رنگ گواش و آبرنگ و پاستل روغنی

- کاغذ سفید یا کاهی در اندازه‌های ۳۰×۴۵ cm و ۴۵×۶۰ cm

- انواع خمیر (خمیر گل رس، آرد و کاغذ)

- ظرف‌های مخصوص رنگ، اسفنج

- کاغذهای رنگی برای نقاشی در اندازه‌های مختلف

- مواد گوناگون برای تهیه کولاژ (پارچه، حبوبات، سنگ، عکس و دور ریختنی‌ها و ...)

- انواع قیچی در اندازه‌های گوناگون

- انواع چسب (چوب، مایه و ...)

- پیش‌بند یا روپوش

پس از استفاده از وسایل، باید با همکاری کودکان آن‌ها را مرتب کنند و در جای مخصوص قرار دهند.

ز- تهیه مواد

بسیاری از موادی را، که در کار مورد استفاده قرار می‌گیرند، می‌توان به سادگی تهیه کرد و مورد استفاده قرار داد. در این جا

به چند نمونه‌ی آن اشاره می‌شود:

۱- ساخت رنگ برای نقاشی با انگشتان: نشاسته $\frac{1}{4}$ فنجان، گلیسیرین ۱ قاشق چای‌خوری، آب جوش $\frac{1}{4}$ فنجان، گرد

صابون $\frac{1}{4}$ فنجان ترجیحاً گرد صابون بچه و پودر رنگ خوراکی

طرز تهیه: نشاسته را در آب سرد حل می‌کنیم تا خمیر شود. آب جوش را به آن اضافه می‌کنیم و روی آتش ملایم قرار

می‌دهیم تا به آرامی بپزد. پس از پختن و سرد شدن، پودر صابون و گلیسیرین را به آن اضافه می‌کنیم. به هنگام استفاده، می‌توان از

پودر رنگ به مقدار کم و زیاد استفاده کرد. این رنگ برای نقاشی با انگشتان به کار می‌رود.

۲- چسب خانگی: نصف فنجان آرد، چند قطره روغن خوراکی

طرز تهیه: نصف فنجان آرد را در آب سرد حل می‌کنیم، محلول نباید رقیق باشد. سپس به مدت پنج دقیقه آن را روی آتش

ملائم قرار می‌دهیم و مدام هم می‌زنیم. پس از سرد شدن چند قطره روغن به آن اضافه می‌کنیم. چسب را در ظرف دردار در یخچال نگه‌داری کنید.

۳- خمیر آرد: آرد $\frac{1}{2}$ فنجان، آب ۱ فنجان، روغن خوراکی مایع $\frac{1}{4}$ قاشق غذاخوری و بودر رنگ خوراکی در صورت تمایل $\frac{1}{4}$ قاشق چای‌خوری

طرز تهیه: همه‌ی مواد را در ظرفی می‌ریزیم و خوب مالش می‌دهیم تا به صورت خمیر درآید و به دست نجسبند. در صورتی که بخواهیم خمیر حالت شفاف‌ی به خود بگیرد یک ورقه ژلاتین را در آب حل و به آن اضافه کنید. خمیر نباید خیلی چسبناک و یا خیلی خشک و سفت باشد.

انواع فعالیت‌های هنری ترسیمی

الف - نقاشی:

نقاشی می‌تواند به صورت انفرادی و یا گروهی به صور گوناگون و با تکنیک‌های مختلف اجرا شود:

۱- نقاشی خیالی آزاد: یکی از نمونه‌های نقاشی، نقاشی خیالی آزاد است. کودک با توجه به موضوعی ملموس که برداشت از محیط زندگی‌اش و یا واحد کار است با تجربه‌ی شخصی خود اقدام به کشیدن می‌کند. طبیعتاً موضوعات باید برای کودک شناخته شده باشد. مثل خانواده‌ی من، درخت‌ها، حیواناتی که دوست دارم، یک شهر شلوغ و بالأخره کشیدن قهرمان داستان مورد علاقه. در این نوع نقاشی کودک علاوه بر آزاد بودن در انتخاب موضوع باید در تکنیک و روش کار و رنگ نیز آزاد باشد.

۲- نقاشی با انگشت: کودک، با آغشته کردن انگشت یا دست خود به رنگ، نقاشی‌های جالبی را روی کاغذ می‌کشد (شکل ۴-۳).

شکل ۴-۳

۳- نقاشی لکه: رنگ‌های مختلفی روی کاغذ می‌ریزیم. از کودک

می‌خواهیم تا کاغذی روی رنگ‌ها بگذارد و آن را بادست فشار دهد یا کاغذ را تا کند. حالا کاغذها را بردارید. شکل‌های جالبی روی کاغذ دومی نیز افتاده است (شکل ۵-۳).

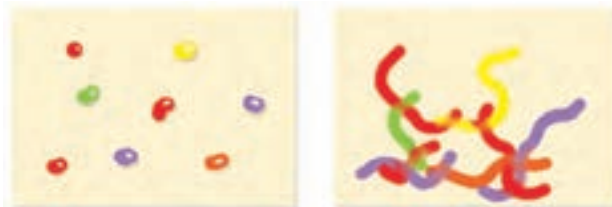
شکل ۵-۳

۴- نقاشی با فوتک: چند قطره رنگ روی کاغذ می‌ریزیم تا کودک به وسیله فوتک (نی نوشابه، خودکار توخالی، قلم نی و ...) روی آن‌ها فوت کند (شکل ۳-۶).

شکل ۳-۶

۵- نقاشی حرکتی: روی کاغذ، چند قطره از رنگ‌های مختلف می‌ریزیم. حال کاغذ را با دست به اطراف حرکت می‌دهیم. شکل‌های جالبی روی آن ظاهر می‌شود (شکل ۳-۷).

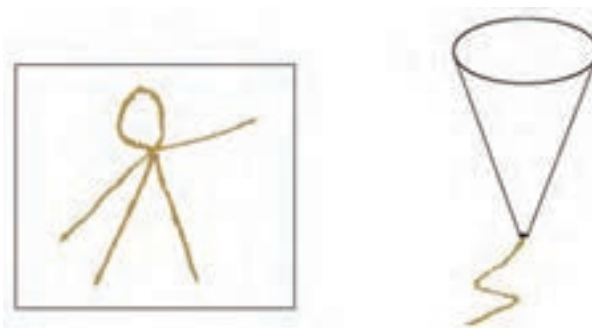
شکل ۳-۷

۶- نقاشی با مرکب سیاه: با استفاده از مرکب و قلم مو شکل‌هایی روی کاغذ می‌کشیم (شکل ۳-۸).

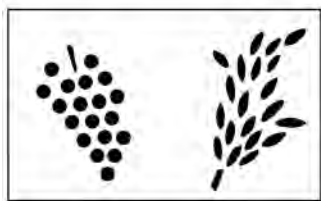

شکل ۳-۸

۷- نقاشی با شن: روی یک ورق کاغذ را چسب می‌زنیم. با کاغذ دیگر، قیفی می‌سازیم و در داخلش شن می‌ریزیم و با پاشیدن شن بر روی چسب، شکل‌های جالبی می‌کشیم (شکل ۳-۹).

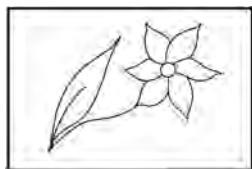

شکل ۳-۹

شکل ۱۰-۳

۸- نقاشی با قطره چکان: بر روی یک کاغذ و با استفاده از قطره چکان رنگ، شکل‌های جالبی را خلق می‌کنیم (شکل ۱۰-۳).

شکل ۱۱-۳

۹- نقاشی با گلوله‌های کاغذی: دستمال کاغذی را به تکه‌های کوچک ریز می‌کنیم و با دست به شکل گلوله‌های ریز درمی‌آوریم. یک نقاشی روی کاغذ می‌کشیم و گلوله‌ها را با چسب داخل نقاشی می‌چسبانیم. سپس با رنگ و قلم‌مو، روی گلوله‌های دستمال را رنگ می‌کنیم (شکل ۱۱-۳).

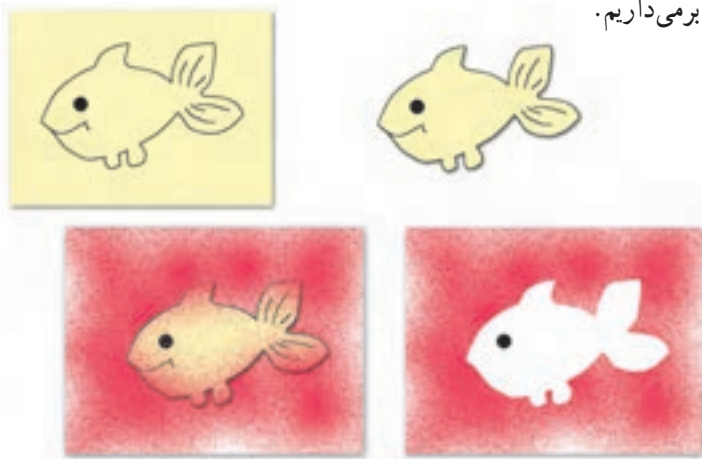
۱۰- نقاشی با حباب: در داخل یک کاسه رنگ، آب و

کمی مایع ظرفشویی می‌ریزیم و هم می‌زنیم تا حباب‌ها ظاهر شوند. حالا کاغذ را روی حباب‌ها می‌گذاریم و برمی‌داریم. شکل‌های حباب رنگی روی کاغذ دیده می‌شود. برای خشک شدن، آن‌ها را از طناب آویزان می‌کنیم (شکل ۱۲-۳).

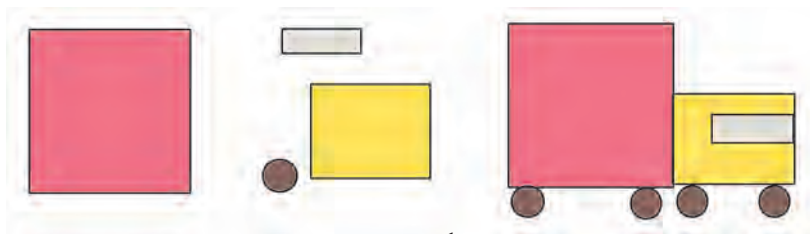

شکل ۱۲-۳

۱۱- نقاشی با مسواک و تورسیمی: شکل دل‌خواهی را از مقوا قیچی می‌کنیم و روی کاغذ قرار می‌دهیم. سپس مسواک را به رنگ آغشته می‌کنیم و روی تورسیمی‌ای که بالای تصویر نگه داشته‌ایم می‌کشیم (افشانگری) (شکل ۱۳-۳). حال، شکل مقوایی را برمی‌داریم.

شکل ۱۳-۳

شکل ۱۴-۳

۱۲- نقاشی با خط و نقطه: با ترکیب دو عنصر خط و نقطه، کودک با یک روش نقاشی آشنا شود (شکل ۱۴-۳).

شکل ۱۵-۳

۱۳- نقاشی با شانه: دندانهای شانه را در داخل رنگ فرو می‌کنیم و روی کاغذ می‌کشیم (شکل ۱۵-۳).

۱۴- نقاشی با مداد شمعی و اتو: خرده‌های مداد شمعی را روی کاغذ می‌ریزیم. کاغذ دیگری روی آن قرار می‌دهیم و با اتوی گرم، آن را اتو می‌کنیم. مدادها آب می‌شوند و شکل‌های جالبی می‌سازند (شکل ۱۶-۳). این فعالیت باید زیر نظر مربی صورت گیرد و نکات ایمنی آن گوشزد شود.

شکل ۱۶-۳

۱۵- نقاشی با قطره‌های مداد شمعی: مداد شمعی‌ها را روی شمع یا کبریت می‌گیریم تا گرم شوند. وقتی آب می‌شوند می‌توانیم با استفاده از قطرات آن، شکل‌های جالبی بسازیم (شکل ۱۷-۳). این فعالیت باید زیر نظر مربی صورت گیرد و نکات ایمنی آن گوشزد شود.

شکل ۱۷-۳

۱۶- نقاشی گروهی: کودکان با همکاری هم برای خلق یک نقاشی کمک می‌کنند. هدف مهم این کار، کمک متقابل، بحث دست‌جمعی، مطرح‌شدن در گروه و پرورش خلاقیت است (شکل ۱۸-۳).

شکل ۱۸-۳

تمرین

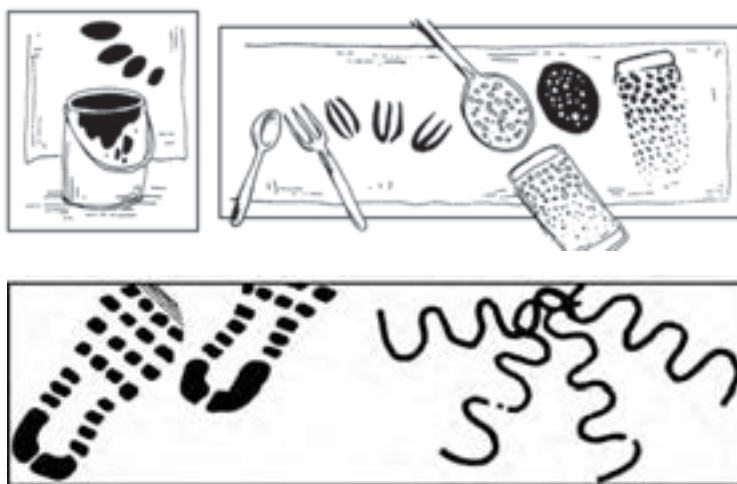
با توجه به نمونه‌ها خودتان این روش‌ها را تجربه کنید.

چاپ

یکی دیگر از فعالیت‌های هنری جذاب و مورد علاقه‌ی کودکان، چاپ است. آن‌ها به وسیله‌ی اشیای گوناگون می‌توانند نقوش خود را روی کاغذ، مقوا، پارچه، چوب، پلاستیک و یا سنگ منتقل کنند. این فعالیت، علاوه بر این که حس کنجکاوی و کاوش را در آن‌ها تقویت می‌کند، آنان را با بافت‌های مختلفی که هر یک از این وسایل بر جای می‌گذارد آشنا می‌کند و حس زیباشناسی‌شان را پرورش می‌دهد.

انواع چاپ

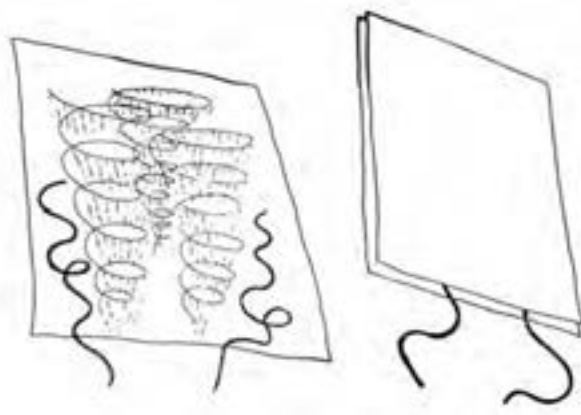
۱- چاپ با استفاده از اسباب‌بازی‌ها، کف کفش ... (شکل ۱۹-۳).

شکل ۱۹-۳

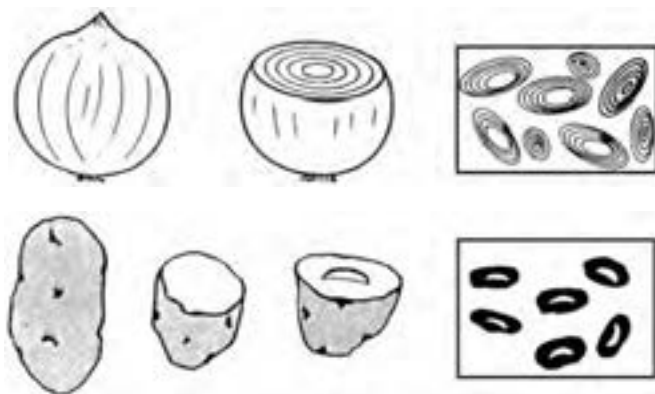

۲- چاپ با استفاده از نخ و پر: برای اجرای این کار انواع نخ‌ها، طناب‌ها، رشته‌ها و پر را به رنگ آغشته می‌کنیم و لای دو برگ کاغذ می‌گذاریم و با دست روی کاغذ فشار می‌آوریم. با این روش می‌توانیم به یک چاپ قرینه دست پیدا کنیم و کودکان را به راحتی متوجه دو شکل قرینه و اجزای متناظر نماییم (شکل ۳-۲۰).

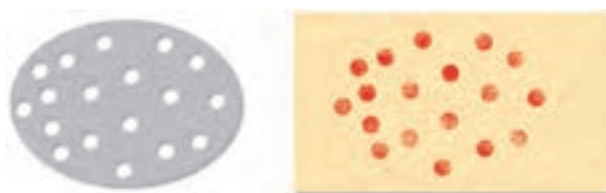
شکل ۳-۲۰

۳- چاپ با استفاده از سیب‌زمینی، هویج و سبزیجات دیگر: برای چاپ با سیب‌زمینی و هویج، ابتدا باید نقش ساده‌ای را روی آن ایجاد کرد. نیز می‌توان از شکل سطح مقطع آن‌ها، برای چاپ استفاده نمود (شکل ۳-۲۱).

شکل ۳-۲۱

۴- چاپ با استفاده از قالب (شابلن): برای این کار، می‌توان از قالب‌هایی که در اطراف خود داریم و یا وسایلی که دارای سوراخی به شکل خاص هستند و یا از قالب‌هایی که شکل‌های ساده‌ای چون اشکال هندسی و چیزهای دیگر در آن‌ها ایجاد کرده‌ایم، استفاده کنیم. پس از تهیه قالب، آن را روی یک کاغذ ضخیم یا مقوا می‌چسبانیم تا ثابت بماند. برای پاشیدن رنگ و رنگ آمیزی نمودن، می‌توان از ابزاری چون مسواک آغشته به رنگ، اسفنج آغشته به رنگ، پودر گچ یا مداد رنگی استفاده نمود (شکل ۳-۲۲).

شکل ۳-۲۲

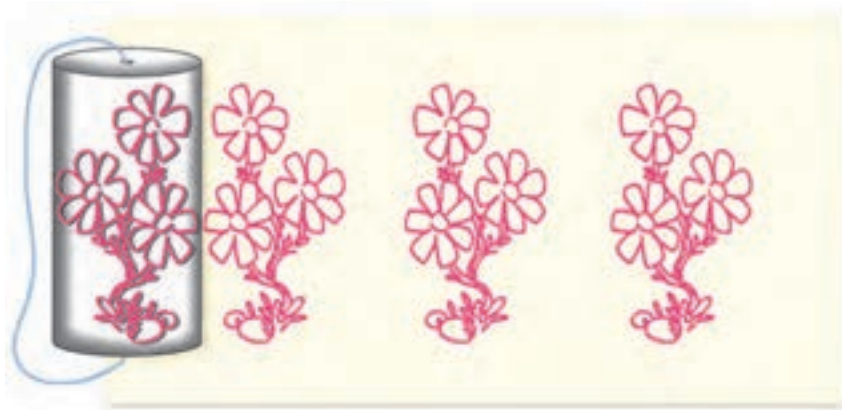

۵- چاپ با استفاده از قوطی کبریت: ابتدا، رویه‌ی قوطی کبریت را به رنگ آغشته می‌کنیم. سپس آن را به روی کاغذ فشار می‌دهیم (شکل ۳-۲۳).

شکل ۳-۲۳

۶- چاپ با استفاده از غلتک: قوطی خالی کنسرو را از دو طرف سوراخ می‌کنیم و با یک وسیله‌ی نوک تیز یا میخ، شکل‌های مختلفی بر روی آن می‌کشیم. حال غلتک را به داخل رنگ می‌زنیم و روی کاغذ حرکت می‌دهیم (شکل ۳-۲۴).

شکل ۳-۲۴

۷- چاپ با استفاده از برگ: قسمت پشت برگ‌ها را، که برجسته هستند، به رنگ آغشته می‌کنیم و روی کاغذ فشار می‌دهیم (شکل ۳-۲۵).

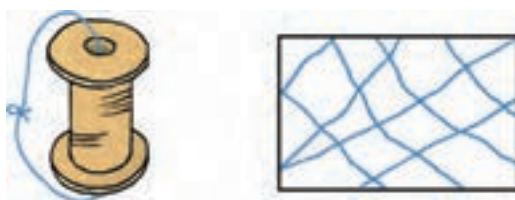
شکل ۳-۲۵

۸- چاپ با استفاده از پوست درخت: پوست درخت‌های مختلف را پس از جمع‌آوری و آغشته نمودن با رنگ، روی کاغذ چاپ می‌کنیم (شکل ۲۶-۳).

شکل ۲۶-۳

۹- چاپ با استفاده از قرقره خالی: دو طرف قرقره را به رنگ آغشته می‌کنیم و با نخ یا کاموا یا ریسمانی، که از داخل قرقره رد کرده‌ایم، آن را روی کاغذ به حرکت درمی‌آوریم (شکل ۲۷-۳).

شکل ۲۷-۳

۱۰- چاپ با استفاده از بلال: بلال را به رنگ آغشته می‌کنیم و روی کاغذ حرکت می‌دهیم (شکل ۲۸-۳).

شکل ۲۸-۳

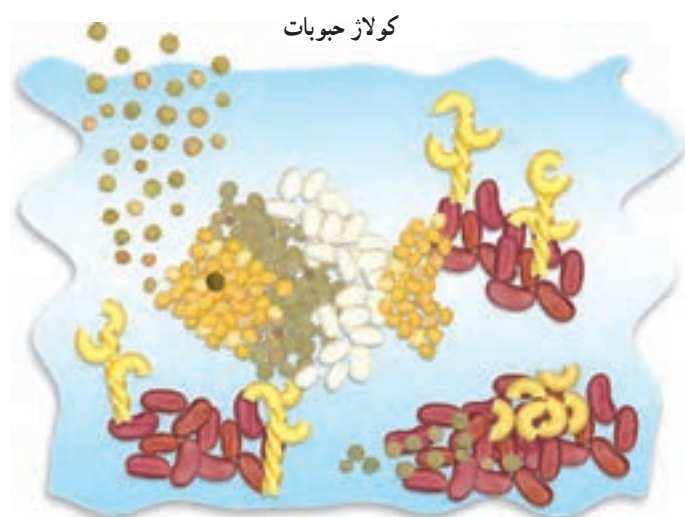
تمرین

با توجه به مثال‌ها، از هر نوع نمونه‌ای تهیه کنید.

کولاژ

کولاژ^۱ (کلاژ)، که کلمه‌ای فرانسوی است (به معنی بریدن و چسباندن)، یک هنر تجربی (آبستره) است که در آن به جای رنگ کردن از چسب‌کاری استفاده می‌شود. در سال ۱۹۱۰، براک نقاش فرانسوی، در بیان تصاویر و سطوح کوبیسمی و مجرد، به نقش طبیعی بعضی از اشیاء پرداخت و راه تازه‌ای در ترکیب این نقوش آغاز کرد. پیکاسو، نقاش اسپانیولی الاصل نیز، به تقلید از بعضی اشیاء و مصالح، مانند، چوب، مرمر، ... به نقاشی پرداخت و در میان نقوش تجربی راهی به سوی عالم طبیعت باز کرد. در سال ۱۹۱۲، پیکاسو قدم تازه‌ای برداشت و به جای توصیف دقیق برخی اشیاء، خود آن‌ها را در پرده نشاناند و در نتیجه قطعاتی از مقوا، کاغذ پاره‌ی

روزنامه، پارچه، پاکت و ... را در میان نقوش پرده ظاهر کرد و با این اقدام راه تازه‌ای در نقاشی، که به نام کولاژ معروف است، گشود. کودکان از انجام چنین عملی لذت می‌برند و این فرصت مناسبی است تا آنان انتخاب و نظم و ترتیب را بیاموزند. در این کار، از چسباندن هر نوع ماده‌ای که قابل چسباندن باشد می‌توان استفاده نمود. مانند انواع کاغذ، انواع پارچه، و حبوبات و مواد خوراکی و دور ریختنی (شکل ۲۹-۳).

شکل ۲۹-۳

تمرین

با توجه به انواع کولاژها، از هر روش نمونه‌ای تهیه کنید و در پوشه‌ی فعالیت‌های خود قرار دهید.

کار با خمیر

کودکان کار با خمیر را دوست دارند و نسبت به ابداع، ساختنی و قالب‌گیری اشیاء، علاقه نشان می‌دهند. کودک دوست دارد با خمیر بازی کند و آن را به صورت‌های مختلفی درآورد.

از لحاظ استعداد هنری، بین کودکان تفاوت زیادی وجود دارد. از این رو، میزان لذت ناشی از این فعالیت مهم نیست بلکه مهم آن است که هر کودکی بتواند با استفاده از ابزارهای گوناگون استعداد خاص خود را بروز دهد. در عین حال، باید او را تشویق کرد تا به این هنر لطیف ادامه دهد. خمیر آماده و یا خمیری که طرز ساخت آن بیان شده است.

امکاناتی در اختیار کودکان قرار می‌دهد عبارت است از:

- بازی با آن برای کودکان خردسال آسان و آرام‌بخش است.

- به راحتی خم می‌شود و به شکل دل‌خواه درمی‌آید.

- دست‌مالی و به شکل درآوردنش لذت‌بخش است.

- چیزهای کوچک به آسانی در خمیر فرو می‌رود و پیدا شدن دوباره‌ی آن‌ها از توی خمیر، برای کودکان جالب و جذاب است.

- کودکان می‌توانند آن را لوله کنند، چنگ بزنند و در آن حفره ایجاد کنند یا بر آن فشار آورند تا پهن شود. هم چنین می‌توانند

با مواد و ابزار مختلف، بافت‌های متفاوتی در آن به‌وجود آورند.

– دریازی با آن می‌توان از دکمه، صدف، چوب کبریت، چوب بستنی، نی نوشابه و ... برای ساختن چشم، بینی، دست و ... استفاده نمود یا با آن‌ها بافت ایجاد کرد.

– کودکان، با خمیر بازی می‌توانند در به‌کارگیری انگشتان خود مهارت یابند.

– کودک با یک گلوله خمیر بازی و حرکت هماهنگ، یک سان و قرینه‌ای انگشتان دو دست، می‌تواند صورت را بازسازی کند و به این واقعیت برسد که برای ساخت حجم‌های قرینه باید از دست‌ها که قرینه‌اند و حرکات قرینه‌ی آن‌ها استفاده کند. در واقع بهترین عامل برای تعریف قرینگی در نزد کودک همین است.

تمرین

ضمن تهیه‌ی خمیر، خودتان، نیز تمرین کنید و اشکال گوناگون بسازید.

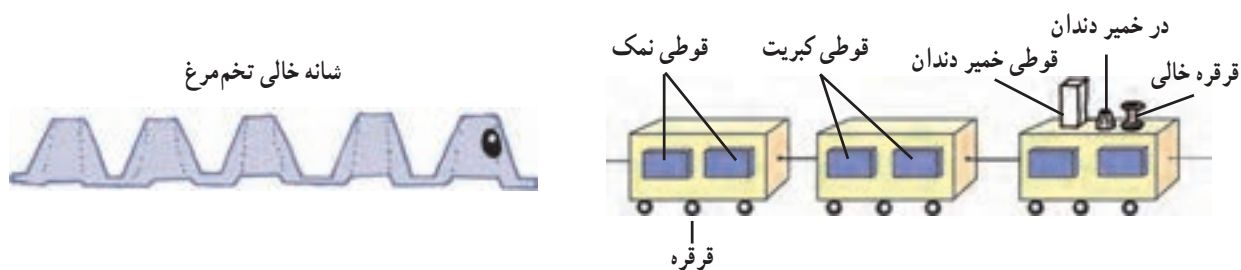
کار با دور ریختنی‌ها

جمع‌آوری اشیاء و مواد دور ریختنی، یکی از سرگرمی‌های مورد علاقه‌ی کودکان است. دختران بیش‌تر از پسران به این کار علاقه نشان می‌دهند. وقتی کودکان وسایل را جمع‌آوری می‌کنند باید، با دادن اطلاعات و امکانات کم، این مواد و وسایل را به وسایل بازی و سرگرمی تبدیل کنند. وسایلی که می‌تواند به دست خود آن‌ها تهیه شود و خلاقیت آنان را شکوفا کند.

موادی از قبیل سنگ، سنگ‌ریزه، پر، صدف، گوش‌ماهی، هسته‌ی میوه‌ها، پوست آجیل، برگ درختان، گل‌ها، حبوبات چرب، (پسته – گردو)، شانه‌ی تخم‌مرغ خالی، قوطی‌های خالی، جعبه‌های شیرینی، کفش، لوله‌های خالی استوانه‌ای مقوایی، قرقره‌های خالی، در نوشابه و شیشه شیر، چوب بستنی و ...

البته کودکان ضمن جمع‌آوری مواد گوناگون و شناخت آن‌ها، تخیل و تصور خود را هرچه بیش‌تر در این مسیر به کار خواهند گرفت.

۱- ساخت قطار با استفاده از قوطی‌های مختلف کوچک و بزرگ (شکل ۳-۳۰).

شکل ۳-۳۰

شکل ۳-۳۱

۲- ساختن کاردستی‌های گوناگون

الف – کاردستی با قوطی خالی: ساختن عروسک با

قوطی‌های خالی مواد شوینده و شامپو و ... (شکل ۳-۳۱).

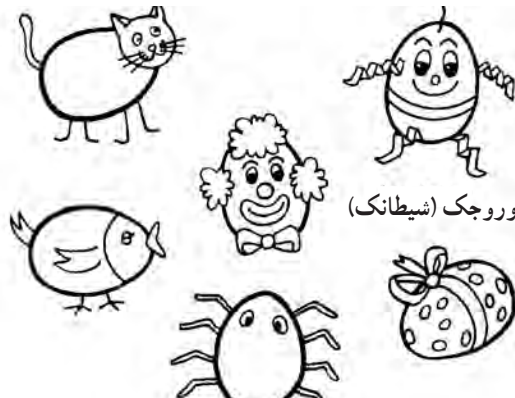

شکل ۳-۳۲

ب - کاردستی با سنگ‌ها: سنگ‌ها را در اندازه و فرم‌های گوناگون جمع‌آوری می‌کنیم و در اختیار کودکان قرار می‌دهیم تا روی آن‌ها نقاشی کنند (شکل ۳-۳۲).

ج - کاردستی با تخم مرغ پخته: بعد از پختن تخم مرغ، می‌توانند آن‌ها را با رنگ کردن و یا با کاغذ تزئین کنند (شکل

۳-۳۳).

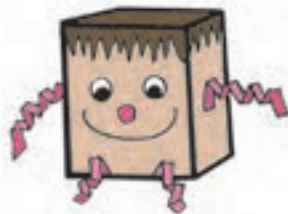
شکل ۳-۳۳

۳- چند نمونه دیگر از کاردستی با وسایل بی‌مصرف: در این نمونه‌ها از قرقره، قوطی، لوله‌های کاغذی، شانه تخم مرغ

و قوطی‌های مقوایی استفاده شده است (شکل ۳-۳۴).

د: قایق با قوطیها

ج: آدمک با قوطی بودر لباس‌شویی

ب: آپارتمان چند طبقه با قوطی

الف: بچه با قرقره و مقوا

ه: موشک از لوله دستمال کاغذی

ی: کاتربیلار ساخته شده از مقوای جا تخم مرغی

و: دلقک از لوله دستمال کاغذی

ن: صدپا از شانه تخم مرغ

شکل ۳-۳۴ - چندین نمونه ساخته شده با مواد دور ریختنی

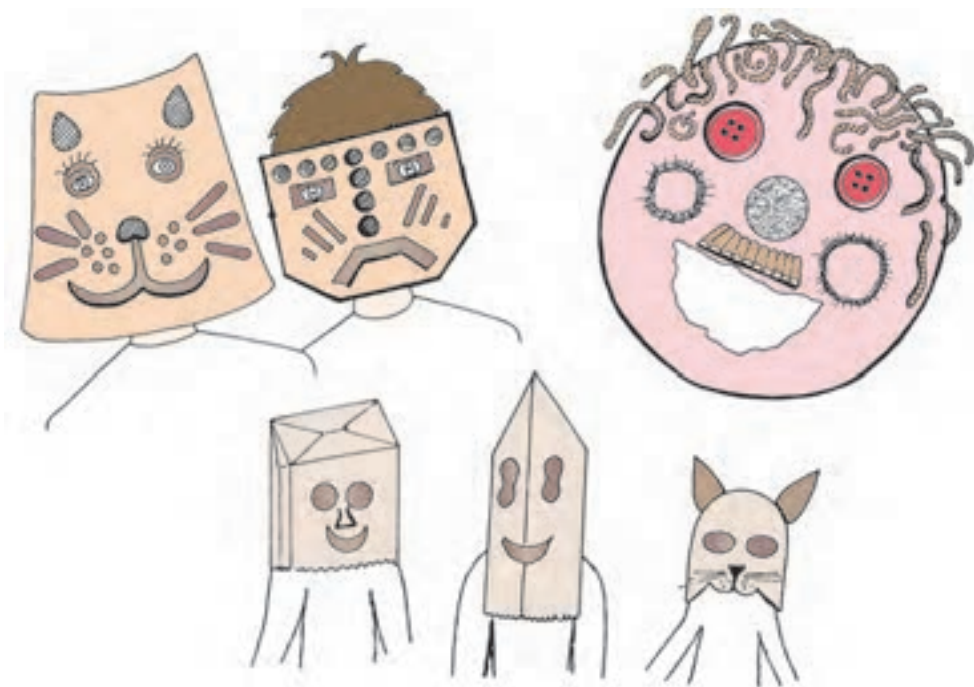
تمرین

از شما می‌خواهیم که با توجه به روش‌های ارائه شده، نمونه‌هایی بسازید.

ماسک‌ها و شکل‌سازی

یکی از هیجان‌انگیزترین بازی‌ها، بازی‌های تقلیدی و تخیلی است. برای این منظور استفاده از ماسک‌ها بسیار مناسب به نظر می‌رسد. کودکان از این نوع بازی‌ها لذت می‌برند و اجرای این فعالیت‌ها، قوه‌ی تخیل آن‌ها را تحریک و تقویت می‌کند. ماسک‌هایی که توسط کودکان می‌تواند تهیه شود معمولاً از جنس کاغذ و مقوا و یا ترکیبی از آن‌هاست.

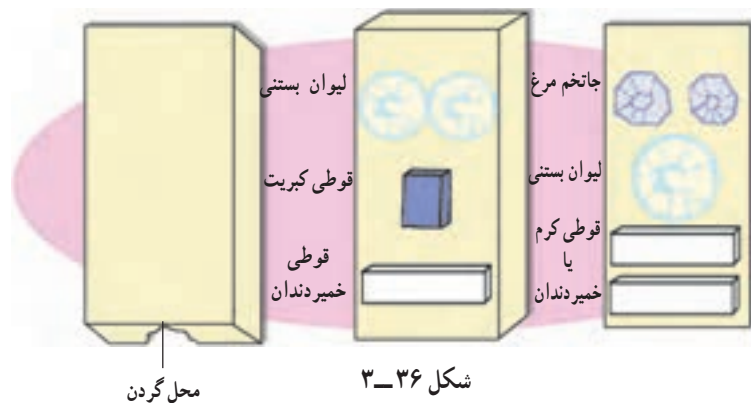
۱- ساخت ماسک‌ها با استفاده از پاکت‌های کاغذی: ساختن این ماسک‌ها بسیار آسان است. پاکت را روی سر کودک بگذارید. محل چشم‌ها، بینی و دهان آن‌ها را با مداد بر روی پاکت مشخص کنید. حالا آن‌را از سر کودک خارج و چشم‌ها را قیچی کنید و به هر شکلی که کودک دوست دارد آن‌را تزئین نمایید (شکل ۳۵-۳).

شکل ۳۵-۳

۲- ساخت ماسک با استفاده از جعبه‌های مقوایی:

برای ساختن این نوع ماسک‌ها می‌توان از جعبه‌های کفش، شیرینی، قوطی کبریت، انواع قوطی‌های خالی کوچک و بزرگ، شانه‌ی تخم‌مرغ و ... استفاده نمود. جعبه، در حکم قالب است. در یک طرف از سطوح کوچکتر، که می‌تواند به جای گردن باشد، یک نیم‌دایره ببرید. حالا محل

شکل ۳۶-۳

چشم‌ها، دهان، بینی را روی سطح جعبه با مداد مشخص کنید و آن محل‌ها را ببرید. با استفاده از سایر قوطی‌های کوچک، روی آن‌را تزیین کنید و رنگ بزنید (شکل ۳-۳۶).

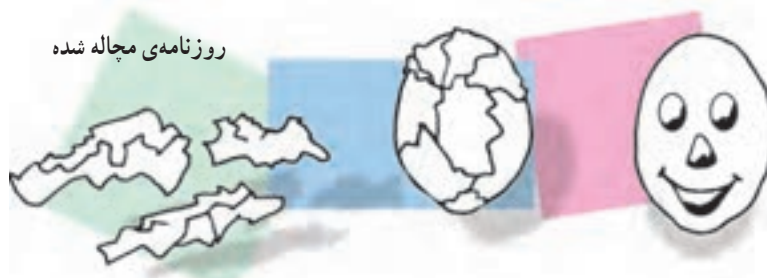
۳- ساخت ماسک با استفاده از کاغذ و خمیر: برای ساختن این ماسک‌ها، مقوایی به طول $5 \times 5^{\circ}$ سانتی‌متر تهیه می‌کنیم. دو سر مقوا را با چسب یا ماشین دوخت به هم وصل می‌کنیم. سطح یک ورق روزنامه را به چسب آغشته می‌کنیم و روی قالب می‌چسبانیم و سپس چند ورق دیگر روی آن قرار می‌دهیم تا قالب محکم شود (توجه: محل بینی را طوری در نظر بگیرید که فضای کافی برای تنفس باشد). اجازه می‌دهیم تا قالب خشک شود. سپس، محل چشم‌ها، دهان و بینی کودک را روی قالب مشخص می‌کنیم و آن محل‌ها را با کارد یا تیزبر می‌بریم. حالا رنگ‌آمیزی لذت دارد (شکل ۳-۳۷).

شکل ۳-۳۷

هم‌چنین، می‌توانید صفحات روزنامه را مجاله کنید و به اندازه‌ی صورت یک کودک درآورید. حالا روزنامه‌ی دیگری را با چسب آغشته کنید و روی آن‌ها بچسبانید، طوری که تمام سطح آن را در برگیرد. برای ساختن بینی و گونه‌ها، از قطعات کوچک‌تر روزنامه، که مجاله کرده‌اید، استفاده کنید.

اجازه دهید تا قالب خشک شود. حالا محل چشم‌ها را با تیزبر ببرید و ماسک را به دل‌خواه تزیین کنید. می‌توانید این ماسک‌ها را در شکل‌های مختلف عروسکی، حیوانات و ... بسازید (شکل ۳-۳۸).

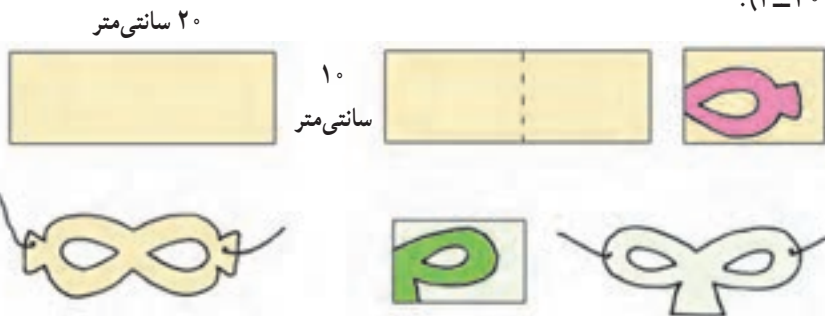
شکل ۳-۳۸

۴- ساخت ماسک با استفاده از بشقاب‌های مقوایی یا کاغذی: بشقاب‌های مقوایی گرد را روی صورت کودک قرار دهید. محل چشم‌ها، بینی و دهان را مشخص کنید. حالا به هر شکل که دوست دارید آن‌ها را تزیین کنید (شکل ۳-۳۹).

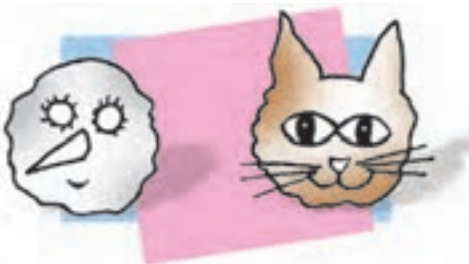
شکل ۳-۳۹

۵- ساخت ماسک با استفاده از مقوا: ماسک‌های متعددی را می‌توان به صورت عینکی، برای کودک تهیه نمود. مقوا را به اندازه 10×20 سانتی‌متر ببرید. آن را از وسط تا کنید به گونه‌ای که وسط مقوا، وسط صورت کودک باشد. محل چشم‌ها را روی آن مشخص کنید و ببرید. به وسیله کش یا نخ، دو طرف مقوا را سوراخ کنید و ببندید. کودک می‌تواند آن را روی صورت خود نگهدارد (شکل ۳-۴۰).

شکل ۳-۴۰

۶- ساخت ماسک با استفاده از خمیر روزنامه: قطعات روزنامه را در سطل بزرگی، که تا نیمه از آب پر کرده‌اید، بریزید و خیس کنید تا به صورت خمیر درآید. سپس خمیر را از سطل بیرون آورید و آب اضافی آن را بگیرید. در یک ظرف، چسب چوب آماده نمایید و گلوله‌های کاغذی را به آن آغشته کنید و به خمیر روزنامه شکل بدهید و بگذارید کاملاً خشک شود. سپس به دل‌خواه رنگ‌آمیزی کنید (شکل ۳-۴۰).

شکل ۳-۴۱

تمرین

با توجه به انواع ماسک‌ها از هر نمونه یک مدل بسازید.

عروسک‌های نمایشی

فعالیت‌های نمایشی، یکی از مؤثرترین امکانات آموزشی و تربیتی برای کودکان است و دارای ارزش‌های فراوانی است. بازی‌های نمایشی، ابزار و عامل تکامل کودک و پرورش ادراک، حافظه و تخیلات او می‌شود و نیروی عضلانی کودک را تقویت می‌کند. استفاده از مهارت‌های حرکتی در فعالیت‌های نمایشی، باعث نشاط و شادمانی کودک می‌گردد. اجرای نمایش‌های عروسکی برای کودکان، فرصتی است تا آن‌چه را که روزانه برایشان اتفاق افتاده و آنان را تحت تأثیر قرار داده است، ابراز نمایند و در نتیجه از فشارهای روزانه خود بکاهند. در این‌جا، به طرز ساختن چند نمونه از عروسک‌های نمایشی اشاره می‌شود. کودکان به کمک شما می‌توانند در ساخت این عروسک‌ها شریک شوند.

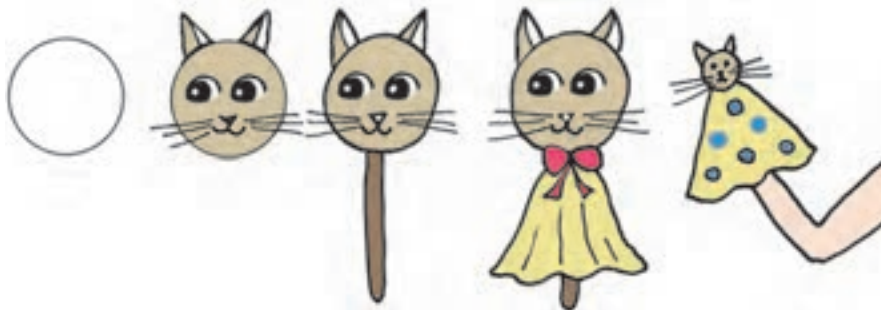
انواع عروسک‌ها

۱- عروسک‌های متحرک: برای ساختن این نوع عروسک‌ها، بادکنک گلابی شکلی را انتخاب کنید. آن را باد کنید و سپس دور آن را با کاغذ روزنامه و چسب بپوشانید. اجازه دهید خوب و کاملاً خشک شود. به وسیله‌ی تیزر یا تیغ، قسمت بالای آن را ببرید. سنگی به اندازه‌ی یک مشت را به چسب آغشته کنید و در داخل و ته بادکنک بچسبانید. اطراف سنگ را با کاغذ روزنامه و چسب ببندید. روی بادکنک را تزئین کنید. وقتی دست به بادکنک بزنید به طرف چپ و راست حرکت خواهد کرد (شکل ۴۲-۳).

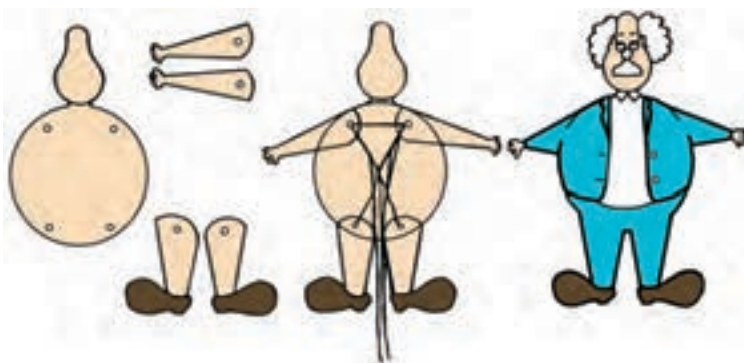
شکل ۴۲-۳

۲- عروسک‌های میله‌ای: با استفاده از خمیر روزنامه، صورت‌های مختلف حیوانات را بسازید و در بالای آن تکه چوبی بچسبانید. برای این که دست و چوب دیده نشود، برای آن‌ها از کاغذ یا پارچه لباس یا شنل تهیه کنید (شکل ۴۳-۳).

شکل ۴۳-۳

۳- عروسک متحرک مقوایی: از یک تکه مقوا، قطعات سر و تنه، دو پا و دو تا دست را ببرید. قسمت بالای دست‌ها و پاها

شکل ۴۴-۳

را با سوراخ‌کن طوری سوراخ کنید که از بالا یک سانتی‌متر فاصله داشته باشد. چهار قسمت تنه (شانه‌ها و ران‌ها) را نیز با سوراخ‌کن سوراخ و به وسیله‌ی دگمه‌ی فشاری یا گیره‌ی دو شاخ کاغذ به هم متصل کنید. حالا دست‌ها و پاها را با نخ، یکی یکی وصل کنید. سپس از وسط نخ، دست‌ها و پاها را محکم به هم ببندید. حالا نخ اضافی را بکشید، عروسک حرکت خواهد کرد (شکل ۴۴-۳).

۴- عروسک کاموایی: کاموا را دور کتاب ضخیمی آن قدر بیچید تا پهنای آن به ۸ سانتی متر برسد. سپس، با خارج کردن آن از کتاب و به هم بستن وسط کاموا، قسمت سر آن را ببرید. کمی پنبه یا پارچه گلوله کنید و در وسط کاموا قرار دهید و خوب از قسمت گردن ببندید، طوری که تنه و سر معلوم شود. حالا کاموا را به چهار بخش قسمت کنید و دست‌ها و پاها را بیافید (شکل ۳-۴۵).

شکل ۳-۴۵

همان گونه که قبلاً گفته شد، شما می‌توانید با استفاده از مقوا، قوطی کبریت، تخم مرغ شکسته، بطری خالی، قاشق، جوراب، دورریختنی‌ها عروسک‌های جالبی بسازید، که نمونه‌هایی از آن‌ها در شکل (۳-۴۶) آمده است. از این عروسک‌ها در نمایش و کتاب‌خوانی و قصه‌گویی می‌توانید استفاده کنید.

شکل ۳-۴۶

خود را بیازمایید

- ۱- فعالیت‌های هنری چه تأثیری بر کودکان می‌گذارد؟
- ۲- در مورد آموزش هنر به کودکان، مریبان چه نکاتی را باید رعایت کنند؟
- ۳- مراحل رشد هنری کودکان را نام ببرید.
- ۴- در مرحله‌ی حرکات عضلانی و اثرگذاری، وسایلی را، که می‌توان در اختیار کودکان قرارداد، نام ببرید.
- ۵- بررسی‌های گلوگ در مورد نقاشی کودکان جهان، مؤید چه نکاتی است؟
- ۶- در مرحله‌ی خط‌خطی، کودکان چگونه به موضوع نقاشی خود می‌پردازند؟
- ۷- نام‌گذاری تصاویر در مرحله‌ی طرح‌ریزی، چگونه صورت می‌گیرد؟
- ۸- چرا آموزش مستقیم تکنیک‌های نقاشی به کودکان درست نیست؟
- ۹- چگونه باید با تفاوت‌های فردی کودکان در فعالیت‌های هنری برخورد کرد؟
- ۱۰- برای توسعه‌ی دید کودکان چه راه‌کارهایی پیش‌نهاد می‌کنید.

کتابنامه

- ۱- اولیور فراری، آنا: نقاشی کودکان و مفاهیم آن، ترجمه‌ی عبدالرضا صرافان، انتشارات دبستان، زمستان، ۱۳۷۱.
- ۲- انگجی لیلی و سعدیه فرشچی: من و دنیای من (جلد ۱ و ۲)، ترجمه و تألیف، چاپ سوم - تهران، نشر شورا، ۱۳۷۲.
- ۳- دی لئو، جوزف، تفسیر نقاشی کودکان، ترجمه‌ی فاطمه فروزان، تهران، سازمان بهزیستی کشور، دانشگاه علوم بهزیستی و توان‌بخشی، ۱۳۷۵.
- ۴- سرگرمی‌ها، ترجمه‌ی لیلی انگجی، چاپ اول، انتشارات نشر شورا، ۱۳۷۲.
- ۵- مقدمه‌ای بر روان‌شناسی نقاشی کودکان، ترجمه‌ی عباس فجر، چاپ اول، تهران، نشر دنیای نور، ۱۳۷۵.
- ۶- کرمن، ل: نقاشی کودکان، کاربرد تست ترسیم خانواده در کلینیک، ترجمه پروین دادستان و محمود منصور، چاپ اول، تهران، انتشارات دریا، ۱۳۷۱.
- ۷- ماهنامه‌ی جامعه‌ی سالم، فاطمه قاسم‌زاده، سال دوم ص ۴۳، شماره نهم، خرداد ۱۳۷۲.
- ۸- مختاری، فرحناز: روان‌شناسی نقاشی کودکان، تهران، افاقی، ۱۳۷۶.
- ۹- رید، هربرت: هنر و آموزش و پرورش، ترجمه‌ی مهدی جلالی، چاپ اول، تهران، انتشارات کمسیون در ایران، ۱۳۴۰.
- ۱۰- مقدسی حمیده: روان‌شناسی هنر برای کودکان عادی و استثنایی، انتشارات چاپار فرزندگان، ۱۳۷۲.
- ۱۱- واثقی مینو: آموزش هنر، انتشارات دانشگاه پیام نور، چاپ اول ۱۳۷۴.